

DO ALPITE SZ PRVA BOLGARSZKA ARMIJA

(Voenno Izdatelstvo, Szofija, 1975. 150 o.)

A közelmúltban jelent meg az 1. Bolgár Hadsereg egykori törzsfőnökének, Petr Hadzsiivanov nyugállományú ezredesnek „Az Alpokig az 1. Bolgár Hadsereggel” című visszaemlékezése.

A szerző hivatásos tisztként teljesített szolgálatot a cári bolgár hadseregben. 1944 júniusában nevezték ki az akkor görög területen diszlokáló 16. gyaloghadosztály törzsfőnökévé. Különböző okok folytán — 1944 augusztus utolsó napjaiban — a megbetegedett hadosztályparancsnok helyére a 2. hadtest parancsnoka — ideiglenes megbízatással — Hadzsiivanovot állította. A megbízatás igen rövid ideig tartott, de éppen azokban a napokban történelmi jelentőségű események bontakoztak ki Bulgáriában. A szerző tájékoztatja olvasóit arról a hatásról, melyet a Vörös Hadsereg Bulgária határaihoz érkezése váltott ki a katonákból. A hadosztálynál is aktivizálódtak az antifasiszta érzelmű katonák és tisztek. Megváltozott a viszony a görög partizánokhoz, nemcsak oly módon, hogy a velük szimpatizálók mind nyíltabban segítették őket, hanem úgy is, hogy az eddig passzív magatartást tanúsító katonák és tisztek közül is sokan kapcsolatot kerestek a görög ellenállókkal.

A szerzőt a szeptemberi események állomáshelyén, a görögországi Drama városában érik. Leírja, hogy az addig illegálisan működő katonai bizottságok felvilágosító és szervező tevékenységének hatására a katonák döntő többsége felesküdt a szeptember 9-i forradalmi felkelés útján hatalomra került Hazafias Arcvonal kormányára. Megérkezett az új hadosztályparancsnok is, Conju Ganev ezredes személyében. (Conju Ganev volt a később Dél-Magyarország területére érkező 16. gyaloghadosztály parancsnoka és a Drávánál vívott hősi harcok elismeréseként léptették elő tábornokká.)

A Hazafias Arcvonal kormánya Petr Hadzsiivanovot 1944. szeptember közepén a hadosztály törzsfőnökévé nevezte ki. Visszakerült tehát a szeptember 9-e előtti beosztásába. Ez azonban már nem volt ugyanaz a hadosztály és ugyanaz a feladat. Bulgária szeptember 10-én hadat üzent a hitleri Németországnak és az új hadseregnek rendkívül rövid idő alatt fel kellett készülnie, hogy a szovjet csapatok oldalán és a jugoszláv népfelszabadító erőkkel együttműködve részt vegyen a hitleri Németország elleni háborúban, hozzájáruljon a fasiszus katonai szétzúzásához.

A bolgár csapatok 1944. október 8-án kapcsolódtak be a kelet-jugoszláv területeken kibontakozó hadműveletekbe. Ezalatt a 16. gyaloghadosztály más feladatokat látott el. November 12-én a szerző elfoglalta új beosztását, a 4. bolgár hadsereg törzsfőnöke lett. Ezzel a hadsereggel vett részt a bolgár nép honvédő háborújának első szakaszában, a jugoszláv területek felszabadításában.

November végén tért vissza Bulgáriába: új megbízatást kapott. Az átszerveződő 1. Bolgár Hadsereg törzsébe került. Ez a hadsereg kapta feladatul, hogy bekapcsolódjon a szerémségi harcokba, majd részt vegyen a dél-magyarországi felszabadító harcokban. A hadsereg parancsnoka Vladimir Sztojcev, politikai helyettese Sterju Atanaszov tábornok volt. A törzs főnökévé Nikolov ezredest nevezték ki, munkatársául pedig a szerzőt. A hadsereg átszervezésével és felkészülésével kapcsolatban Petr Hadzsiivanov szól arról a sokoldalú és nagy jelentőségű támogatásról, melyet a bolgár hadvezetés a szovjet kormánytól és általában a szovjet csapatoktól kapott.

December elején az új hadsereg Stara Pazova körzetében gyülekezett, majd elfoglalta a 68. szovjet, illetve az 1. jugoszláv népfelszabadító hadtest ál-

lásait a szerémségi arcvonal meghatározott szakaszán. Itt december végéig folytatott harctevékenységet, majd Tolbuhin marsall, a 3. Ukrán Front parancsnoka utasítására (e Front hadműveleti alárendeltségébe tartozott az 1. Bolgár Hadsereg) átcsoportosította erőit. Kétszeri dunai átkelés után a bolgár csapatok 1945. január első felében megérkeztek Dél-Magyarország területére. Henész — Heresznye — Barcs vonalán átvették az 57. szovjet hadsereg 75. hadtestének védőszakaszát, majd Barcstól a Dráva északi partja mentén a Dráva — Duna torkolatáig terjedő terepszakaszon a 3. jugoszláv hadsereg XII. hadtestének állásait. Az 57. szovjet és az 1. Bolgár Hadsereg közötti közvetlen kapcsolat biztosítására Tolbuhin marsall Blagodatov tábornokot vezényelte a bolgár hadseregtörzsbe.

Február folyamán a bolgár csapatok aktív felderítő tevékenységet folytattak és a szovjet tanácsadók, szakemberek segítségével felkészültek a további harcfeleladatok sikeres végrehajtására.

Február 15-én szívroham következtében elhunyt a hadsereg törzsfőnöke, Nikolov ezredes és a Hazafias Arcvonal kormánya Petr Hadzsiivanovot nevezte ki helyére, aki lényegében már Nikolov ezredes betegsége alatt is ellátta ezt a felelősségteljes beosztást.

A szerző a továbbiakban felidéri könyvében a bolgár csapatok drávai, majd murai harctevékenységeinek főbb vonatkozásait. A bolgár katonák és parancsnokok helytállásának bemutatását követően idézi azokat a szovjet legfelső parancsokat, melyekben külön említés történt a bolgárokról, sőt név szerint több parancsnokról is. Így az 1945. március 30-i, majd az április 2-i, a szovjet főhadiszállás által kiadott közleményben név szerint emelik ki többek között Hadzsiivanov ezredest is.

1945. április 2-án a bolgár hadsereg törzse Csurgóra települt. A szerző őszinte jó érzésekkel emlékezik meg a csurgóiak kedvességéről, segítőkészségéről. A könyvben különben több helyütt is említés történik a bolgár—magyar baráti kapcsolatokról, a kölcsönös segít-

ségnyújtás és tisztelet számtalan megnyilvánulásáról.

Petr Hadzsiivanov visszaemlékezése befejező részben felidéri a bolgár csapatok április—májusi harcát, melyet a szovjet és a jugoszláv népfelzabardító csapatokkal együttműködve folytattak a Muraközben, a Murán túl, valamint a Dráva déli partja mentén a fasiszták ellen. E harcok idején a hadseregtörzs már Nagykanizsán tartózkodott. A szerző meleg szavakkal idézi fel az első szabad május elseje megünneplését ebben a zalai városban. Ugyancsak itt ünnepeltek és tartottak díszszemlét a fasiszta Németország felett aratott győzelem napján, május 9-én is. Az utcákon mindenütt vörös zászlók, szovjet, bolgár, jugoszláv és magyar nemzeti lobogók lengtek, virágözön borított mindent. A nagygyűlésen felszólalt a bolgár hadsereg parancsnoka, Sztojcsjev tábornok és politikai helyettese, Sterju Atanaszov is.

A harc azonban még nem ért véget. Hadzsiivanov beszámol azokról a végső küzdelmekről, melyekben a bolgárok is részt vettek, hogy valóban megadásra kényszerítsék a Dél-Ausztria területén még mindig szívósan védekező fasiszta csapatmaradványokat.

Május 12-én a 12. bolgár hadosztály egységei Klagenfurt körzetében találkoztak a 8. angol hadsereg csapataival. Másnap az angol és szovjet képviselők tanácskozásra ültek össze. A megbeszélésen jelen volt Sztojcsjev tábornok, a 3. bolgár hadtest parancsnoka és a politikai helyettes is. Megegyezés jött létre a 3. Ukrán Front és az angol hadsereg közötti demarkációs vonalról és más kérdésekben.

Május 13-án a bolgár csapatok Eibiswald térségébe vonultak. Két nap múlva a Drávnál harcoló bolgár egységek is befejezték a harctevékenységet.

Az Alpok lábához érkezett 1. Bolgár Hadsereg számára ezzel befejeződött a második világháború. Ezt követően Sarohin tábornok, az 57. szovjet hadsereg parancsnoka, Grazban búcsúébredet adott a bolgár hadseregtörzs tiszteletére, másnap a bolgár katonák visszavo-

nultak Dél-Magyarország területére. Néhány hét múlva megkezdődött a bolgár csapatok zömének hazatérése.

Petr Hadzsiivanov visszaemlékezésének tárgyalásmódja ideálisan ötvözi a visszaemlékezés szubjektív hangulatát a korrekt szemlélettel mérlegelő történetész módszerével. Ám a szerző nem hadtörténészként, hanem emlékezőként

nyúlt a tollhoz. Saját életét, élete egyik jelentős szakaszának eseményeit idézi fel, és ezek az események nemcsak számára, de az egész bolgár nép számára is történelmi jelentőségűvé nőttek, különösen harminc esztendő távlatából. Szerénységével, tárgyilagosságával sikerült ezt hitelesen ábrázolnia.

Godó Ágnes

NA VECSNIJE VREMENA — NA VĚČNĚ ČASY

(*Vojenizdat, Moskva, 1975. 325 o. — Naše Vojsko, Prága, 1975. 392 o.*)

A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Hadtörténelmi Intézete és a Csehszlovák Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete nagy jelentőségű közös vállalkozása eredményeként jelent meg Csehszlovákia felszabadulása és a fasizmus felett aratott győzelem 30. évfordulójára az „Örök időkre” címet viselő kiadvány. A szerzői kollektíva vezetője szovjet részről P. A. Zsilin altábornagy, csehszlovák részről pedig František Herfurt ezredes volt. A két nép történelmi barátságát bemutató munkához Ludvík Svoboda hadseregtábornok írt előszót. Ebben hangsúlyozta, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom döntő hatást gyakorolt a világ dolgozó népeinek sorsára, így a csehszlovák népre is. Szerepet játszott az önálló, független csehszlovák állam létrejöttében, elősegítette a Csehszlovák Kommunista Párt megalakulását, amely tevékenységével fordulatot hozott a csehszlovák munkásmozgalom és egyúttal a csehszlovák-szovjet barátság fejlődésében is.

A monográfia hét fejezetében átfogja és összegezi az orosz, illetve szovjet, valamint a cseh és szlovák hadtörténelmi kapcsolatokat, a IX—X. századtól napjainkig. A fő figyelmet a haladó, internacionalista, illetve szocialista tartalmú fegyverbarátságra helyezve, kellőképpen foglalkozik a katonai együttműködéssel szervesen összefüggő gaz-

dasági, társadalmi, politikai és kulturális kapcsolatokkal is.

Az ismertető — éppen a könyv részletekbe menő, elemző tartalmából következően — csak elnagyolt tájékoztatásra vállalkozhatott. Elsősorban azokra a kérdésekre kívánja felhívni a magyar olvasók figyelmét, melyek kevésbé ismertek.

Az „Örök időkre” című munka egészét áthatja az internacionalista eszmeiség. A bevezetőben a szerzők megfogalmazzák, hogy a szovjet nép, a szovjet emberek soha nem felejtik el a forradalmi internacionalista szervezetek létrehozóinak nevét, olyanokét, mint a magyar Kun Béla, Zalka Máté, Münnich Ferenc, a lengyel Piotr Borewicz, Karol Świerczewski, a szerb Olek Dundić, a cseh Jaroslav Hašek, S. Částek és mások. Ezzel a gondolatlalt lényegében kifejezték, hogy két nép haladó és forradalmi kapcsolatai még leszűkítve is tartalmazák az egyetemes emberi haladás és a forradalmi mozgalmak tágabb összefüggéseit.

Az első fejezet, amely „Az évszázadok során kialakult barátságunk” címet viseli, a cseh-szlovák és orosz baráti együttműködés történelmi gyökereit tárja az olvasó elé. 996-ban jegyezte fel Nesztor krónikás, hogy a cseh állam és a Kievi-Oroszország között „béke és szeretet uralkodott”. Ez a békés jóviszony később számtalan esetben a köl-